

## ÀWỌN ONÍBÁÁRÍ

**ÌṢE ÀJÒKÒ, ÀWỌN EMÌ ÀÌBÀ, ÌBÁSÈRÌṢE:** Gégé bí Webster ti sọ, abòrìṣà ni “eni tí kò gbàgbò nínú Ọlórún Bíbélì; eni tí kí í ṣe Kristeni, Júù, tàbí Mùhámọ̀dù; eni tí kò ní ẹ̀sìn; eni tí kò ní ìmọ̀, tí kò ní ìmọ̀.”

Àwọ̀n tó tún ní í ṣe pèlú àwọ̀n wònyí ni **ÌJOSÌN ÀDÍDÁ, ÌJÈṢÌN PÀTÍṢE, àti ÌJÈṢÌN PÀTÍṢE**. Ó tún jẹ̀ ìgbàgbò àti ṣe nínú ìjosìn ẹ̀dá. Ìbòrìṣà lè ní Pantheism nínú, ìgbàgbò kan pé gbogbo ohun gbogbo jẹ̀ ti Ọlórún, (gégé bí Bíbélì ti sọ, “*Ọlórún ni gbogbo rẹ̀*”

*àti ní gbogbo rẹ̀, “ṣùgbón ẹ̀yí kò ní fi hàn pé gbogbo ohun tí ó wà nínú ṣe ẹ̀dá ni a gbòdò máa sìn gégé bí Ọlórún.”) Ìsìn ọlórún púpọ̀ jẹ̀ ìgbàgbò nínú ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ ọlórún. Ìwà ajé-ẹ̀lèsinni ìgbàgbò pe awọ̀n ẹ̀ya adayeba ti aye ni a fi awọ̀n agbara atọ̀runwa sinu. Àtọ̀runwájé olùbápin iwà Ọlórún, mímọ̀ àti mímọ̀.*

Ìbòrìṣà gégé bí ó ti rí ṣáájú Kristi àti ní àwọ̀n ọ̀dún ìbèrẹ̀ lẹ̀yìn tí ìjọba Róòmù pa Kristi run ní nńkan bí ọ̀dún 400 AD, ṣùgbón nípa ìtumọ̀ rẹ̀ ó sì wà síbẹ̀.

### Níbo ni ayé àwọ̀n kẹ̀fèrí ti wá? Kí ni orísun ìsìn?

A ó bá àwọ̀n kan lára wọ̀n sọ̀rọ̀ níbí, a ó sì tún wo àwọ̀n kan nígbà tó bá yá.

Ṣé láísí ọ̀títọ̀ ọ̀rọ̀ Ọlórún wà ní ipò ìpilẹ̀ṣe àti àìmọ̀kan, àti pé kò lè ṣe

títọ̀ ni ó n darí ìgbésẹ̀ àti àwọ̀n iwà ìsìn rẹ̀. **Òwe 1:7, “Ìbèrù Olúwa ni**

*ìbèrẹ̀ ìmọ̀; ṣùgbón àwọ̀n òmùgò kóríira ọ̀gbón àti ẹ̀kọ̀.* “O le ni oye dokita ninu ironu lati ile-ẹ̀kọ̀ giga ti o dara julọ, ṣugbón lati ni imọ̀ gidi o ṣe pataki ki o ni ibeṣu Oluwa akọ̀kọ̀, bibẹ̀kọ̀ gbogbo ohun miiran jẹ̀ aṣiwere. Fi ọ̀na miiran sinu **Òwe 9:10, “Ìbèrù Olúwa ni ìbèrẹ̀ ọ̀gbón: ìmọ̀ eni mímọ̀ sì ni ọ̀ye.**” Kí ni a nílò kí a tó mọ̀ ohunkóhun dáadáa?

Rántí **Róòmù 1:21-23.** Njẹ́ a lè lo ẹ̀yíkẹ́yí nínú ẹ̀yí fún ohun tó n ṣe lẹ̀ nínú ìsìn lónií? “*Nítorí pé nígbà tí wọ̀n mọ̀ Ọlórún, wọ̀n kò yin Ín lógo bí Ọlórún, bẹ̀ẹ̀ ni wọ̀n kò dúpẹ̀; ṣùgbón wọ̀n di asán ní ẹ̀rò inú wọ̀n, ọ̀kàn òmùgò wọ̀n sì sọ̀kùnkùn. Wọ̀n n pe ara wọ̀n ní ọ̀lọ̀gbón, wọ̀n di òmùgò, wọ̀n sì yí ọ̀go Ọlórún tí kí í díbàjẹ̀ padà sí àwòrán bí ẹ̀niyàn tí ó lè díbàjẹ̀, àti sí ẹ̀yẹ̀, àti ẹ̀ranko ẹ̀lẹ̀sẹ̀ mẹ̀rin, àti ohun tí n rìn kiri.*”

Nínú àìmọ̀kan rẹ̀, ẹ̀niyàn máa n tẹ̀rì ba fún ohunkóhun tó bá wù ú ní kedere àti pèlú agbára láti fi ojú inú àti ọ̀ye rẹ̀ hàn - àwọ̀n ṣe lẹ̀ àdánidá bí ọ̀jò, afẹ̀fẹ̀, àrà, àwọ̀n ohun tó wà ní ojú ọ̀run; àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ.

Kí ló dé tí wọ̀n fi fi ìbòrìṣà bú ú ní gbangba nínú iwé mímọ̀? A kò fi í ṣe àṣiṣe kékeré kan nínú ọ̀nà, ṣùgbón gégé bí kókó ẹ̀ṣe gan-an. Kí ló dé tí iyà burúkú fi wà níbẹ̀? Báwo ni àwọ̀n ẹ̀niyàn wònyí ṣe wọ̀ inú irú ipò àìmọ̀kan Ọlórún bẹ̀ẹ̀?

Àkọ̀kọ̀ tí a mẹnù kàn nípa àwọ̀n ọ̀rìṣà (àwòrán) tí a lò gégé bí ọlórún nínú iwé mímọ̀ **nijénésìsì 31:18-42.** Omọ̀bìnrin rẹ̀ Rachel jí wọ̀n lówọ̀ Labani. Nígbà tí Labani n wá wọ̀n, Rakeli fi wọ̀n pamọ̀ sínú àga rākúnmí. Ẹ̀yí yóò fi iwọ̀n àwọ̀n àwòrán wònyí hàn. **a lò ó gégé bí ọlórún. r1erse 30, 32, & 34) Pàtàkì àwọ̀n ọlórún wònyí sí Lábànì. àti Rákèlì ni** Ó hàn níbí nípa àìní rẹ̀ láti jí wọ̀n àti bí Labani ṣe n lépa Jakọ̀bu láti gbà wọ̀n padà. Wọ̀n kí í ṣe ṣe ọ̀wọ̀ ilé lásán!

Ìdílé Jékóbù ní ọ̀nà kan da ìṣòsìn àwọn ọ̀lórùn èké pọ̀ mọ̀ ìjẹwọ̀ àti ìṣòsìn Ọ̀lórùn tòótọ̀. A ó rí ìṣe yíí ní onírúurú ẹ̀sìn àti ẹ̀ya ìsìn bí a ṣe ní wo ìpilẹ̀ṣe àti ìṣe nínú àwọn ẹ̀sìn. Ìgbìyànjú yíí láti mú àwọn ìlà̀nà àti ìṣe tó yàtọ̀ síra àti tó lòdì sí ara wọn bá ara wọn mu nínú ìsìn ni a ní pè ní ìṣòkan ẹ̀sìn. Ẹ̀sìn Ọ̀lórùn tí a fi ijọ̀ tàbí àrìyá ìbálòpọ̀ tàbí fífi àmì bíi akọ̀ màlúù kún láti ṣojú fún Ọ̀lórùn ní yorí sí ìsìn èké pátápátá ní àkókò.

A rí iwé kíkà tó dára nínú **Aísáyà 45**. Èyí sọ̀ fún Ọ̀ba Páṣià ẹnì tí Ọ̀lórùn jẹ̀ àti ohun tí yóò ṣe lẹ̀ sí àwọn olùṣe ère.

Nínú Májè̀mú Tuntun, a sọ̀ fún wa ohun tí ère jẹ̀. **1 Kóríntì 8:1-7, ẹ̀ṣe 4b**, "a mọ̀ pé òrìṣà ní **ohunkohunni agbaye**", ẹ̀ṣe 5, "Àwọn tí a ní pè ní ọ̀lórùn wà ní bẹ̀."

Ati ní kẹhin, ninu **Ìṣípáyà 21:8**, "àwọn abòrìṣà-yóò ní ipín tiwọn nínú adágún tí ní jọ̀ pèlú iná àti imí ojọ̀, èyí tí í ṣe ikú kejì." (Burneth' tọka si nigbagbogbo) **Ìfihàn 20:14, 15**, "A sì sọ̀ ikú àti ipò òkú sínú adágún iná. Èyí ni ikú kejì, ẹnìkẹni tí a kò bá sí rí tí a kọ̀ orúkọ̀ rẹ̀ sínú iwé iyè ni a sọ̀ sínú adágún iná."

Nínú **Jénésìsì 11** àwa ní ìran ènìyàn gégé bí ó ti wà tí a kó jọ̀pọ̀ ní ilẹ̀ Sínàri: a sì kọ̀ ẹ̀kọ̀ láti ọ̀dọ̀ rẹ̀ **Róòmù 1:18-29** pé, bó tilẹ̀ jẹ̀ pé wọn mọ̀ Ọ̀lórùn, wọn fi í sílẹ̀, "Wọn kò yin Ọ̀ lógo, bẹ̀ẹ̀ ni wọn kò dúpẹ̀ lówọ̀" "wọn yí ọ̀go Ọ̀lórùn tí kò lè díbàjẹ̀ padà sí àwòrán ènìyàn tí ó lè díbàjẹ̀, àti ẹ̀yẹ, àti ẹ̀ranko ẹ̀lẹ̀sẹ̀ ḿerin, àti ohun tí ní rìn kiri." "wọn yí ọ̀títọ̀ Ọ̀lórùn padà sí irọ̀, wọn sì jọ̀sìn àti sin ẹ̀dà ju Ẹ̀lédàà lọ."

Kí ló ṣe lẹ̀ nígbà náà?

"Nítorí náà ní Ọ̀lórùn ṣe fi wọn lé iwà àimọ̀ lówọ̀ nípasẹ̀ ifékúfẹ̀ ọkàn wọn." Àti bẹ̀ẹ̀ bẹ̀ẹ̀ lọ, Ọ̀lórùn fi wọn sílẹ̀ nínú **Jénésìsì 11:1-9**, Dípò èdè wọn, ó sì fọ̀n wọn ká. Ìgbà wo ni èyí ṣe lẹ̀? **Jénésìsì 10:25** fún wa ní ìtọ̀sọ̀nà kan. Ní ojọ̀ Pelegi ni a pín ilẹ̀ ayé sí méjì. Ọ̀lórùn ní àkókò kan tí yóò jẹ̀ kí ènìyàn máa ṣe ohun tí ó fẹ̀. **Òwe 1:29-31**, "nítorí pé wọn kórííra ìmọ̀, wọn kò sì yan ìbèrú Olúwa: wọn kò fẹ̀ gba ìmòrán mi; wọn kò ìbáwí mi; nítorí náà, wọn yóò jẹ̀ nínú èso ọ̀nà wọn, wọn yóò sì kún fún ìmọ̀ wọn."

Ọ̀lórùn jẹ̀ kí ìṣe dá máa tẹ̀lẹ̀ ipa tirẹ̀ fún àwọn tí kò yan Ọ̀un, àwọn tí wọn kò ọ̀ sílẹ̀.

È jẹ̀ kí a máa sọ̀ra fún ìyípadà; kí a máa sọ̀ra fún àwọn ìyípadà nínú májè̀mú Ọ̀lórùn pèlú ènìyàn, àti nínú ètò ìsìn ènìyàn. Kí a máa sọ̀ra fún àwọn orísun ìsìn àwọn abòrìṣà àti àwọn ẹ̀sìn ọ̀lórùn. Kí a máa sọ̀ra fún àwọn ẹ̀rì ìsìn àwọn abòrìṣà lóní nínú àwọn fímù wa, àwọn ètò tẹ̀lífíṣọ̀n wa, àti nínú ìròyìn.

#### ÌṢEPOLÈPOLÈSÌN

Ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ ìsìn tí wọn yí padà sí ẹ̀sìn Púpọ̀ bẹ̀rẹ̀ láti ọ̀dọ̀ Ọ̀lórùn kan. Àwọn ìsìn ìgbàani kan ti ní ìtẹ̀sí sí Ọ̀lórùn kan tí ó ga jùlọ̀, nígbà kan rí wọn ní ìgbàgbọ̀ nínú Ọ̀lórùn kan ṣoṣo. Ìjọ̀pọ̀ ni ìgbàgbọ̀ nínú wíwà ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ ọ̀lórùn tàbí àwọn ẹ̀dà ọ̀run. Àwọn ọ̀lórùn wọ̀nyí lè dúró fún agbára ìṣe dá, àwọn ohun èlò, ẹ̀ranko, kòkòrò, àti ẹ̀yẹ, àwọn nńkan ní ọ̀run bí ìràwọ̀, àwọn nńkan lórí ilẹ̀ ayé bí òkè ríla, ọ̀jò, tàbí iná. Àdàpọ̀ ẹ̀ranko àti ènìyàn wà ní àwọn ìrísí kan tí a fihàn gégé bí ọ̀lórùn.

Ìjòsìn ọlọrun ní ìbàṣepò pèlú ìgbàgbò nínú onírúurú ẹmí tàbí ẹmí ẹ̀ṣù. Ẹ̀yí tún wà nínú ìjòsìn àwọn ẹ̀dà ẹ̀mí, àwọn ohun tí wọn ń pè ní Totemism, àti àwọn baba ńlá. Wọn sáà máa ń yan ìpele kan fún onírúurú àwọn ọlọrun, wọn sì máa ń sàpèjúwe wọn nínú àwọn iwé mímọ̀ tàbí ìtàn àròsọ.

Ìjòsìn ọlọrun púpọ̀ gbajúmọ̀ nínú ẹ̀sìn tí a rí ní Íjìbítì, ẹ̀sìn Híndù, àti Ìtàn Àròsọ Róòmù tàbí ti Gíríikì. Ìjòsìn ọlọrun àtìjọ̀ ní àwọn ẹ̀yà ara láti inú ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ èrò ìsìn, tíftí bí ìjòsìn ọlọrun púpọ̀, ìṣe àjẹ, àti ìrúbo ẹranko.

Àwọn Kristẹni ní àwọn agbègbè kan tún yà sí àwọn àṣà ìjòsìn ọlọrun nínú bíbọ̀ àwọn ènìyàn mímọ̀ tàbí àwọn áńgẹ̀lì, àdúrà sí Màríà Wúńdíá, lílo holly, box, àti bay, àti àwọn igi Kérésìmesì nínú ayeye, àti àwọn orin tí wọn ń fi ọlá fún igi Kérésìmesì tàbí rọ̀pọ̀ Kristi, Santa Claus.

Àwọn èrò nípa ìdí tí ẹ̀sìn ọlọrun fi bèrẹ̀ ni àìní fún àwọn ìjìyà iwà rere tí ó ju ti ẹ̀dà ọ̀ tàbí fún èrò kan pé wọn lè tẹ̀ àwọn agbára ìṣẹ̀dá tí kò ṣeé sàkóso lórùn. Nígbà mīràn, ìsopọ̀ kan wà pèlú ìṣètò àwùjọ̀ nínú àwọn iyàtò ẹgbé bíi nígbà tí wọn ka Fáraò ti Íjìbítì sí ọlọrun tàbí ọmọ̀ tàbí ọlọrun pèlú ìbòwò fún ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ àwọn ohun mīràn gégé bí ọlọrun tí ó ń sàkóso àwọn agbára ìgbésí ayé.

Nínú orí kííní iwé Róòmù, a ní àlàyé nípa bí ẹ̀sìn ọlọrun ṣe wáyé. Àwọn ènìyàn mọ Ọlọrun, a sì ti fi àwọn ohun ti Ọlọrun hàn wọn. Ṣùgbón nígbà tí wọn mọ Ọlọrun, wọn kò fi ògo fún un gégé bí Ọlọrun, wọn sì di asán nínú èrò inú wọn, wọn sì yí ògo Ọlọrun tí kò lè díbàjẹ̀ padà sí àwòrán bí ènìyàn tí ó lè díbàjẹ̀, àti sí ẹyẹ, ẹranko, àti ohun tí ń rìn kiri. Wọn yí òtítọ̀ padà sí irọ̀! Ẹ̀yí wọ̀pọ̀ sí ohun tí ènìyàn ti ṣe sí ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ ìsìn, yálá àwọn ọlọrun tàbí àwọn tí ó ń jòsìn Ọlọrun kan ṣoṣo.

#### ÌṢE ÀWỌN ANIMIS

**Ìwà ajẹ-ẹ̀lẹ̀sìn** bí ọ̀rọ̀ náà ṣe dún láti inú ọ̀rọ̀ Látìnì anima, ẹ̀yí tí yóò fúnni ní èrò nípa ohun kan tí ó jẹ ẹranko tàbí ohun tí ó ń ṣeré. Ó jẹ èrò nípa wíwà agbára kan tí kì í ṣe ohun tí a lè fojú rí. Ó jẹ èrò 'èémí tàbí ọkàn', ẹ̀yí tí gbogbo iwàláàyè àti ìṣe jẹ ti ara rẹ̀. Ó jẹ ìgbàgbọ̀ pé ọkàn jẹ ìlànà pàtàkì kan tí ìdàgbàsókè ẹ̀dà gbé kalẹ̀. Animist ni ẹni tí ó gbàgbọ̀ pé gbogbo ẹ̀dà ni a fún ní iyè. Ó tún jẹ ìgbàgbọ̀ nínú àwọn ẹ̀dà ẹ̀mí. Àwọn kan gbàgbọ̀ pé ọkàn ènìyàn jẹ ohun tí kì í ṣe ohun tí a lè fojú rí tí ó ń bá ara ṣe pò nípasẹ̀ ọ̀pọ̀lọ̀ àti ètò iṣan ara.

Gbogbo ìsìn ní irú ìrísí ẹ̀mí ẹ̀dà kan. Kódà àwọn ènìyàn ìpilẹ̀ṣe tí kò ní àṣà ìkòwé, gbàgbọ̀ pé ẹ̀mí tàbí ọkàn ni ó ń fa iyè nínú ènìyàn. Àwọn èrò ìyanilẹ̀nu, ọ̀jìjì, àti ẹ̀mí wà tí ó lè yípadà láti ènìyàn sí ènìyàn tàbí sí ewéko, ẹranko, àti àwọn ohun aláilẹ̀míi pàápàá. Bíbẹ̀lì fídí èrò náà múlẹ̀ pé ènìyàn ní ọkàn, tàbí ẹ̀mí, àti pé àwọn ènìyàn ní iyè léyìn tí wọn bá fi ara sílẹ̀. Ó tún sọ̀rọ̀ nípa àwọn ẹ̀dà mīràn tí kì í ṣe ti ara bíi ẹ̀mí àti áńgẹ̀lì. Kò yẹ kí ó yani lẹnu ju pé gbogbo onírúurú ìsìn ti lo èrò yíí tí wọn sì ti yàwòrán rẹ̀ ní ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ ọ̀nà.

Ẹ̀sìn Kristẹni àti àwọn ẹ̀sìn mīràn bíi ìgbàgbọ̀ ẹ̀sìn Islam gbàgbọ̀ nínú ètò èrò ní iyè léyìn ikú fún ọkàn. Àwọn ìlànà ìgbọ̀ràn àti ìgbàgbọ̀ jẹ apá pàtàkì nínú àwọn ẹ̀sìn wònyí pèlú ìlérí ìgbàlà kúrò nínú ẹ̀ṣe àti ìbínú Ọlọrun nígbà tí a bá mú àwọn ipò wònyí ṣe. Ọrun àti ọ̀run àpààdì ń dúró de ọkàn ènìyàn léyìn tí iyè yíí bá ti parí tí ọkàn sì ya ara rẹ̀ kúrò nínú ara.

## Kálídìà

Níbo ni iyen ti wá? Èyí ni ibèèrè tí a n béeèrè. Ìbèèrè kan náà ni a béeèrè nígbà tí a n ronú nípa ìtàn Evolution. Ìbèèrè kan náà ni a oò béeèrè pèlú gbogbo ibi tí a bá fẹ̀ ojú iwòye tí ó tọ̀ àti èyí tí ó bójú mu nípa àwọn nṅkan. Èyí ni ibèèrè wa bí a ẹ̀e n wo àwọn orísun ìsìn. A oò wo àwọn orísun ìtàn àtijọ̀, imọ̀ ìjìnlẹ̀ nípa ohun archaeology, àti ìtàn àròsọ̀ ìgbààni. Láti inú 'Ìtàn Àgbáyé' ti Ridpath tí a tẹ̀ jáde ní ọ̀dún 1914, a lè rí àwọn ìròyìn nípa àwọn ìṣẹ̀lẹ̀ pàtàkì ti ìran ènìyàn láti ìbèrẹ̀ rẹ̀ sí àkókò ọ̀de òní. Àwọn orísun ìtàn tuntun àti pàápàá jùlọ̀ imọ̀ ìjìnlẹ̀ nípa ohun archaeology lè tan ìmọ̀lẹ̀ diẹ̀ bí àwọn iwé àtijọ̀ ti ẹ̀, ẹ̀gbẹ̀n a lè fura sí ibi tí a ti kíyèsí àwọn ìsápá tí ó hàn gbangba láti tún ìtàn kọ̀. Ìpínkiri àwọn èyà sí Íjìbítì, Chaldea, Assiria, Media, Babylonia, Persia, Parthia, àti Greece, pèlú àwọn èrò ìsìn wọn ni a lè rí nínú àwọn iwé ìtàn ìgbààni wònyí. Íwífún yí padà sí nṅkan bí ọ̀dún 4000 ẹ̀ájú Sànmáni Kristeni.

Ètò ìsìn àwọn ará Kálídìà bèrẹ̀ pèlú ìṣẹ̀dá ayé. Àwọn àlùfáà Bábílónì kòni èyí, wọn sì ti tójú rẹ̀ sínú àpò Berosus, ó sì rí bá yí:

*"Nígbà kan rí, òkùnkùn àti omi ni gbogbo nṅkan wà. Nínú ìrúkèrúdò yí ni àwọn ẹ̀ranko búburú n gbé, àti àwọn ènìyàn tí wọn ní iyé méjì, àti àwọn miiran tí wọn ní iyé méréni àti ojú méjì, àti àwọn miiran tí wọn ní ìrísí méjì, akọ̀ àti abo. 'Díẹ̀wọn ní itan ewúré àti iwo lórí wọn; àwọn miiran ní ẹ̀sẹ̀ ẹ̀sin, tàbí wọn ẹ̀dá léyìn bí ẹ̀sin àti níwájú bí ẹ̀nìyàn. Àwọn akọ̀ màlúù wà pèlú orí ènìyàn, àti ẹ̀sin àti àwọn ènìyàn pèlú orí ajá, àti àwọn ẹ̀ranko miiran tí wọn ní ìrísí ènìyàn pèlú ipé bí ẹ̀ja, àti ẹ̀ja bí sírèni, àti dírágónì, àti ohun tí n rìn, àti ẹ̀jò, àti àwọn ẹ̀dá ìgbé, àwọn àwòrán wọn wà ní tẹ̀mpìlì Béli."*

*"Lórí gbogbo àwọn ijọba wònyí obinrin tí orúkọ rẹ̀ n jẹ̀ Omorka. Ẹ̀gbẹ̀n Bel pín òkùnkùn, ó sì pín obinrin náà sí méjì, ó sì dá ilẹ̀ ayé ní apá kan, ó sì dá oòrùn àti ọ̀ṣùpá àti àwọn pílánẹ̀tì ní apá kejì: ó sì fa omi jáde, ó sì tò ó fún ilẹ̀, ó sì pèsè ayé sílẹ̀, ó sì ẹ̀tò rẹ̀. Ẹ̀gbẹ̀n àwọn ẹ̀dá wònyen kò lè fara da ìmọ̀lẹ̀ oòrùn, wọn sì paré."*

*"Nígbà tí Bel rí ilẹ̀ náà tí kò sí ẹ̀ni tí ó lè gbé ibẹ̀, tí ó sì n so ẹ̀so, ó gé orí rẹ̀, ó sì pàṣẹ̀ fún ọ̀kan lára àwọn ọ̀lọrun láti da ẹ̀jẹ̀ tí n ẹ̀n láti orí rẹ̀ pò mọ̀ ilẹ̀, kí ó sì fi àwọn ènìyàn àti ẹ̀ranko àti àwọn ẹ̀dá ìgbé ẹ̀ ẹ̀gbékalẹ̀ rẹ̀, tí wọn lè gbé afẹ́fẹ́ ayé ró. Ọ̀pòlọ̀pò èyà onírúúrú ló n gbé ní Kaldea, ẹ̀gbẹ̀n wọn n gbé láisí ètò kankan, bí àwọn ẹ̀ranko."*

*"Nígbà náà ni wọn yọ̀ sí wọn láti òkun, ní etíkun Bábílónì, a ẹ̀ranko ẹ̀lẹ̀rù tí orúkọ rẹ̀ n jẹ̀ Oan. Ara rẹ̀ jẹ̀ tia ẹ̀ja, ẹ̀gbẹ̀n orí miiran wà lábé orí ẹ̀ja náà, ẹ̀sẹ̀ bí ti ẹ̀ja náà sì wà lórí ipé ọ̀kùnrin, ó sì nía Ohùn ènìyàn. Àwòrán ẹ̀dá náà ẹ̀ wà ní ipamọ̀. Ẹ̀ranko náà dé ní òwúrò, ó sì lo ọ̀jọ̀ pèlú ènìyàn, ẹ̀gbẹ̀n kò jẹ̀ ọ̀n jẹ, nígbà tí oòrùn bá wò, ó tún lọ̀ sí òkun, ibẹ̀ sì wà fún òru. Ẹ̀ranko náà kọ̀ àwọn ènìyàn ní èdè àti imọ̀ sáyẹ̀hìsì, ìkòrè ìrúgbìn àti ẹ̀so, àwọn ọ̀fin àti àlà ilẹ̀, àwọn ọ̀nà ìkólé ilú àti tẹ̀mpìlì, ìṣẹ̀ ọ̀nà àti ìkòwé, àti gbogbo ohun tí ó bá iwà ọ̀lájú ènìyàn mu."*

Àwọn ìtàn Berosus, àlùfáà ọ̀rúndún kẹ̀ta, ònṅkòwé ìtàn Kaldea àti Assiria, ni a mọ̀ sí nítorí àwọn iwé Eusebius ti Kesaria ní ọ̀rúndún kẹ̀ta AD.

Àwọn ará Kálídìà tún sọ̀ ìtàn ìkún omi nílá náà gégé bí a ẹ̀e rí i nínú ọ̀pòlọ̀pò ìtàn ìṣáájú nípa ìbèrẹ̀ tí a rí ní Yúrópù, Ẹ̀sìà, Áfíríkà, àti àwọn Eskimos àti 'Àwọn ará Índià' ti Amérikà. A pe àtúnṣe Kálídìà ní 'The Gilgamesh Epic' a sì tùmọ̀ rẹ̀ láti inú àwọn tábilì tí a rí ní ilẹ̀ ìkàwé Ọ̀ba Assurbanipal ti àkókò 669-626 BCE. Àkọ̀sílẹ̀ yí ní àwọn ìjókòó kan sí àkọ̀sílẹ̀ Bíbélì, ó sì jẹ̀ àwá rí iwá díí ìgbààni tí a ẹ̀sẹ̀ ẹ̀.

Ní orísun èsìn ní Kálídíà, orúkọ Béli àti Nímíròdù ni àwọn nńkan kan tí wọn dàrú...

**Bél.**(Àisáyà 46:1)Ọlórún gíga jùlọ ti àwọn ará Bábílónì jẹ írísí àwọn ará Kálídíà **Báálía** sì tún lò ó ní itumò jíjẹ "Olúwa" tàbí "olówó". Bel ẹe olórí afẹfẹ. Alábàágbé rẹ ni **Jé/Jé**. A ti mọ Bel mọ ọlórún Gíríkì **Súúsì** sùgbón pẹlú àwọn iyàtò díẹ. **Béí-Méródákì**, Ọlórún náà ní isopò pẹlú pílánéèti Jupiter nínú ìtàn àròsọ iràwò pẹlú agbára isẹdà. (a tún n pe ọlórún yíí ní ọlórún náà.) **Jé/wa** láti ọwọ àwọn Gíríkì.)

Bel ní àwọn orúkọ oyè bíi "Alágbára Gíga Jùlọ." "Olùşẹdà tàbí Olúwa àwọn ẹmí."

Ìdàrúdàpọ kan wà láàárín àwọn orúkọ oyè àti ipò Bel àti ti 'Half Mythical' **Nímíròdù** wọn tẹlẹ ijọsin Nimrodu. Nígbà tí wọn kọ orúkọ ọdẹ ríá náà sí àárín àwọn ọlórún, àwọn ànímọ àti orúkọ rẹ ni wọn so pọ mọ ti Bel. Nígbà tó yá, iyàtò díẹ ló wà láàárín Nimrodu àti Bel tí wọn sọ di ọlórún. **Jénésìsì 10:8-10** "Kúşì sì bí Nímíròdù: ó bèrè sí ní jẹ alágbára ní ayé. Ó jẹ ọdẹ alágbára níwájú Olúwa; nítorí náà ni a ẹe ní wí pé, Gégé bí Nímíròdù ọdẹ alágbára níwájú Olúwa, àti ìbèrè ijọba rẹ ni Bábèli, Érékì, Ákádì, àti Kálínè, ní ilẹ Sínárí."

Ọlórún akọni **Béí-Nímíròdù** tàbí "Olúwa Ọdẹ" ní ipò pàtàkì ijọsin rẹ ní Calneh tàbí Nipur. **Be/tisni** iyawo Nimrodu... Papọ pẹlu **Anu** àti **Heaó** lọ sí ọdọ mètálọkan àwọn ọlórún Kálídíà.

*Àwọn ọlórún kékeré.*

**Hea**-Eja elédè tó kọ àwọn ará Kálídíà ní létà àti ìmọ nípa iràwò. "Olùfúnni ní èbùn rere". Nígbà mí, wọn máa n pè é ní "Olúwa ọgbun" tàbí "Olúwa Ọkun." Gégé bí Poseidon ti àwọn ará Gíríkì, àmì rẹ jẹ jẹjẹ náà, àmì gboqboqbòò láàrin àwọn orílẹ̀-èdè ilà-oòrùn tí wọn ní ọgbón tí ó ju ti èniyàn lọ. **Dav-kinani** ayaba rẹ. (Şe èyí kò dùn mọni pé ẹdà kan tí ó bá ejò kan sòrò yóò farahàn láti kọ àwọn èniyàn. Ó ní ẹdà kan tí ó jọra gégé bí ìtàn inú ọgbà Édèni pẹlú Ádámù àti Éfà.)

Àwọn olórún àwọn pílánéèti.

**Ọlórún Ọşúpá - Ẹşẹ**-orúkọ àtijọ ni **Hókì**, gbòngbò kan náà bíi **Úrì**, ilú isìn.

**Kanna - ọlórún oorun-** (àmì náà ni àyíká náà)

**Bin - Ọlórún ìjì - Uranus** àwọn ará Gíríkì

**Adar - Oluwa Saturni** (Àwọn orúkọ Semitic = **Qt&Nin.**)

**Oan**-eni tí ó kọ àwọn ará Kálídíà ní isẹ ọnà àti ìmọ sáyẹhnsi.

**Méródákì**- (èyí tó ti pé jùlọ) "Arúgbó ọkúnrin ọlórún" Ọlórún idájó, idájó òdodo, àti òdodo. (láti inú ètò ijọsin isáájú) Kódà nígbà náà wọn kò lè dúró ní ipa ọnà àtijọ, sùgbón wọn ní àwọn àyípadà - ìpèyindà. **Zirbaniti** ayaba rẹ.

**Nergal -Planet Mars**-Ọba ogun àti aşıwájú àwọn ọlórún.

**Bilit- Planet Venus**-Ìyábinrin náà, 'iyábinrin àwọn ọlórún' - ìbímo àti ìbímo. Ní ilòdì sí òrìşà yíí ni/ **iràwò**, 'ọlórún ogun àti iparun.'

**Nebo- Planet Mercury**-Ìrònú tẹlẹ, ọgbón àti àsọtẹlẹ. (Kí í ẹe ọkan lára àwọn ọlórún ijímìjì.)

Orísun àwọn ọlórún wònyí ni Zodiac. Ó dàbí pé àwọn ọ̀ràn ìgbésí ayé gba òfin àti ipò wọn láti ọ̀run. Àwọn iràwò ni àwọn ohun tí ó ǵáájú rere àti búburú. Merodaki ni olùdá ohun rere. Adar, ẹnì tí ó bí ibi.

Bó tilẹ̀ jẹ̀ pé ẹ̀sìn àwọn ará Kálídià n sọ̀ ipilẹ̀şẹ̀ wọn fún wa, àti onírúurú ọlórún pẹ̀lú itàn tó dùn mọ̀ni, kò tẹ̀lẹ̀ ilà Olùgbàlà, kò sì fún wa ní ọ̀jọ̀ iwájú pẹ̀lú Ọlórún. Àwọn itàn náà kò so wá pọ̀ mọ̀ ilé rí "irú ọ̀mọ̀ obìnrin" sùgbọ̀n wọn bá àkọ̀sílẹ̀ mu. **Ròòmù 1:22, 23...** "yí ògo Ọlórún tí kí í díbàjẹ̀ padà sí àwòrán ènìyàn tí ó lè díbàjẹ̀, àti ẹyẹ, àti ẹranko ẹlẹ̀şẹ̀ mẹrin, àti ohun tí n rìn kiri..."

Ègún lórí àwọn ará Kálídià nítorí àwọn ère àti ọ̀rìşà wọn wà nínú Jeremáyà, orí 50 àti 51.

## Íjíbítì

**Nínú Jénésìsì orí 12A** ti mọ̀ ilẹ̀ Íjíbítì. Ní àkókò Ábúráhámù (ní nńkan bí ọ̀dún 2000 ǵáájú Sànmáni Kristẹni), àwọn ará Íjíbítì ní Fáraò. Kí ni wọn tún ní ní àkókò yíí?

Rántí**Ròòmù 1:22-23**, "Wọn jẹ́wọ̀ pé àwọn jẹ́ ọ̀lọgbọ̀n, wọn sì di òmùgò, wọn sì yí ògo Ọlórún tí kí í díbàjẹ̀ padà sí àwòrán ènìyàn tí ó lè díbàjẹ̀, àti ẹyẹ, àti ẹranko ẹlẹ̀şẹ̀ mẹrin, àti ohun tí n rìn kiri."

Àwọn ọlórún Íjíbítì jẹ́ ẹranko, ẹyẹ, tàbí kòkòrò. Wọn ní àwọn ọlórún tí ó dúró fún gbogbo ipele ìgbésí ayé. Wọn yí Ọlórún kan padà sí ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ ọlórún (Ìsìn Pòsípítà). Wọn gbàgbọ̀, gégé bí ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ àwọn mǐràn ti gbàgbọ̀, nínú Ọlórún Nlá kan, alágbára, àti ayérayé. Sùgbọ̀n... wọn gbàgbọ̀ pé ẹ̀dá yíí tóbi jù àti alágbára láti şàniyàn nípa àwọn ọ̀ràn àti àyànmọ̀ ènìyàn'. Nítorí náà... Ó 'yòhnda ìşàkóso ayé yíí ... fún àwọn ẹgbé "ọlórún" àti àwọn ẹ̀mí ẹ̀şù, àwọn ẹ̀mí rere àti búburú.' Èyí ni ohun tí àwọn ará Íjíbítì gbàgbọ̀.

Báyíí náà ni Àpósítèlì Pọ̀lù şe rí àwọn nńkan nígbà tí ó lọ sí Gírísi; ní Átẹ̀ni ó rí ohun irántí náà '**sí Ọlórún tí a kò mọ̀**'.**Ìşẹ 17:23**. Tí ènìyàn bá n sin gbogbo àwọn ọlórún ọ̀tọ̀tọ̀ wònyí, kò lè mọ̀ Ọlórún aláyè àti ọ̀títọ̀. Kódà lónìí láti òkè Mars ní Athens, o lè rí Parthenon pẹ̀lú gbogbo àwọn tẹ̀mpilì rẹ̀ fún onírúurú ọlórún.

È jẹ́ ká wo àkókò ìjádẹ̀lọ̀ níbi tí **Olúwa Ọlórún** ọ̀lọ awọn oríşà Egipti lati fi ẹniti Oun jẹ han wọn. "sọ awọn ami ati işẹ iyanu mi di pupọ ni ilẹ Egipti."**Èkísódù 7:3** "Èmi yòò sì şe idájọ̀ lórí gbogbo àwọn ọlórún Íjíbítì. Èmi ni Olúwa."**Èkísódù 12:12**.

A mọ̀ àwọn iyọnu mẹwàá tí a nílò láti dá àwọn ènìyàn Ọlórún sílẹ̀ kúrò ní Íjíbítì. È jẹ́ kí a kọ̀kọ̀ kiyèsí pé Ọlórún mú ọ̀kúnrin tí a mọ̀ sí ọ̀kan lára àwọn wòlì Ọlórún, ó sì fi í şe aşojú Rẹ̀ níwájú Fáraò gégé bí "ọlórún kan fún Fáraò."**Èkísódù 7:1**. Léyìn náà, Ó yan Áárónì láti jẹ́ wòlì Mósè. Wọn gbé Fáraò ga ní Íjíbítì gégé bí ọlórún. Ọlórún gbé Mósè ga ju òun lọ. Nípa ọ̀rọ̀ Mósè, àwọn iyọnu wònyí yòò şelẹ̀! Gégé bí Ọlórún şe máa lo wòlì gégé bí agbòròşọ̀, bẹ̀ẹ̀ náà ni Mósè yòò şe ní Áárónì gégé bí wòlì rẹ̀.

Farao béèrè ibèèrè náà "**Ta ni Oluwa, ti emi o fi gbọ ohùn rẹ̀** láti jẹ́ kí Ísírèlì lọ?**kò mọ Olúwa; bẹ̀ẹ̀ ni èmi kì yòò jẹ́ kí Ísírèlì lọ.**"**Èkísódù 5:2**

Ọlórún jẹ́ oníyòdúnú gidigidi nígbà tí ó n bá Fáraò àti àwọn ará Íjíbítì yíí ló. Ó kílò fún Fáraò ní ìbèrẹ̀ (pe é ní idíje) "Yálà jẹ́ kí ọ̀mọ̀ mi lọ tàbí kí n pa ọ̀mọ̀ rẹ̀." Nínú**Èkísódù 4:22,23**, Ọlórún sọ̀ pé orílẹ̀-èdè náà, "Ọ̀mọ̀ mi ni Israèlì, àkọ̀bì mi pàápàá." (Wọn wà ní ilà ilé rí -**Jénésìsì 3**) Ọlórún rán

òpòlòpò ìyọnu (ìkilò) kí Ó tó fi ọwọ kan àkóbí Íjíbítì, ó fún Fáraò ní àkókò láti mọ Ọlórún kí ó sì jẹ kí Ísírẹlì lọ. Fáraò kò yan láti lo àwọn àhàfàní wọnyẹn, nígbà ìyọnu ìkẹyìn, èyí ni ohun tó ẹlẹ! Njé a rí èyíkẹyí nínú àwọn ìkilò wọnyí lónìí?

### È jé ká wo “Àwọn ọlórún Íjíbítì”

Ní igbà àkókọ tí wọn lọ sọdò Fáraò, òpá Áárónì di ejò. **Èkísódù 7:10**. (tannin, ọ̀rò Heberu gégé bí a ẹ̀ lò ó nínú **Sáàmù 74:12**, 'Léfiátáni', **Àisáyà 27:1** 'Leviatani' ejò tí n lu ǹhkan

**Jóòbù 7:12** 'ẹja whale jé irú ẹ̀dà amphibian kan, tàbí ẹ̀dà omi. Èyí tí ó wọpọ̀ jùlọ ní Íjíbítì ni Crocodile. Ọ̀nà àkókọ̀ tí a lò fún ejò ni 'nashash' nínú orí **4:3**, Ní bí ni 'tannin= whale'... Nínú **Jeremáyà 9:11** dragoni ni. Ninu iwe Isaiah ati **Esekielìa** tùmọ̀ rẹ̀ sí dragoni.) Ọ̀rọ̀ kan náà ni a lè tùmọ̀ sí 'Leviathan' tàbí 'dragon'.

Àwọn ará Íjíbítì n jòsìn Ọ̀kẹ. **Sébakijé** ọ̀rìsà ibi pèlú orí ọ̀nì. **Apepi** jé ọ̀tá pàtàkì fún gbogbo àwọn ọ̀lórún oòrùn, ó sì farahàn ní ìrísì ọ̀nì. Àwọn ará Íjíbítì n ẹ̀ ààtò iyanu kan ní tẹ̀mpìlì Amen-Ra ní Thebes. Wọn rò pé Apepi gbiyànjú láti dèná kí ọ̀lórún oòrùn Ra má baà yọ. Ó ru mànàmaná, ààrá, ìjì, ìjì lílé, àti ọ̀jò sókè, ó n gbiyànjú láti fi àwọ̀sánmà, ikùukùu, kùrukùru, àti òkùnkùn dí oòrùn. Ètò ìsìn àwọn ará Íjíbítì jé ìsápá láti dínà Apepi. Ó jé ìjòsìn pàtàkì fún Íjíbítì àti ohun àkókọ̀ tí Ọ̀lórún fi kọ̀lu.

Àpóstèlì Pòlù mẹnù ba àwọn onídán wọnyí ó sì lò wọn gégé bí àpẹ̀rẹ̀ nínú **2 Tímóti 3:8**, "bí Jannes àti Jambres ti tako Mose, bẹ̀ẹ̀ ni Njé àwọn wọnyí n tako ọ̀títọ̀, èyin èniyàn onínú díbàjẹ̀, àwọn ẹ̀ni tí a ti kọ̀ sílẹ̀ nípa ìgbàgbọ̀." Àwọn onídán ará Íjíbítì wọnyí ní agbára diẹ!

Njé a máa n rí irú ẹ̀ni bẹ̀ẹ̀ lónìí? "È kọ̀ ọ̀títọ̀ sílẹ̀, èyin èniyàn oniyèméjì, àwọn ẹ̀ni tí a ti kọ̀ sílẹ̀ nípa ìgbàgbọ̀."

#### THE ATTACK BY GOD AGAINST THE GODS OF EGYPT CHARTED.

Plaque#	Plague	Scripture	Affected	Result	Egyptian god attacked
	Water turned to blood	Ex. 7:14-25	7 days Everyone affected	Magicians duplicated	<b>Hapi</b> : a fat man with breast of a woman indicating powers of fertility & nourishment (Nile River was the 'life blood' of Egypt)
2	Frogs	Ex. 8: 1-15 Frogs can't Live in bloody water!	Everyone affected	Magicians duplicated (could not remove them) Frogs sacred, couldn't kill them.	<b>Heka</b> , a frog headed goddess. Also shown holding a frog out of whose mouth flowed a stream of nourishment. One of the oldest & mother goddess of fertility & rebirth. Patroness of midwives.
3	Lice (Gnats)	Ex. 8: 16-19 Lice eat dead frogs	Everyone affected	Not duplicated Magicians recognized the finger of God	<b>Geb</b> , closely related to earth, made his report to Osiris on the state of the harvest.
4	Flies the Swarms	Ex. 8: 20-27 Flies breed on stinking dead frogs & me" dead fish.	<b>Goshen</b> not to be affected	Pharaoh said, "Go in land" only. Then "not very far away" & pray "entreat for	The Egyptian scarab; spoke of eternal life. This swarm of the sacred thing is a curse to the people.
5	Murrain animals on only. cattle.	Ex.9:1-7 bacteria, carried by insects) (Anthrax)	Israel not Dead fish & frogs breed	None, just dead to be of Egyptians affected	<b>Apis</b> , the black bull. Temple in Memphis. A new <b>Apis</b> was believed to be born upon the death of the old. (Archaeologists have unearthed hundreds of mummies of bulls, entombed in sarcophagi. No indication here that the Egyptian cattle were born to replace these deceased!
6	Boils	Ex. 9:8-17 From dust of furnace not related to past plagues.	Man & beast in Egypt	Magicians get it first Could do nothing.	The priests who served in Egyptian temples had to be clean, without defects or sickness. This shut down all false worship.

7	Èkí. 9:18-35	Kí ó má ̀̀ se ní ipa lórí Goşeni. Farao gbà pé ó dèşè, ó sì béèrè fún àdúrà. VS27	VS 14-16 & 19-21 A kilò fún wòn láti kó málúú wolé Ànhàani fún àwọn onígbaḡbḡ láti yera fún ipalára nàà. Iris, abo-olòrun aféfé, (ó yè kí ó şakóso oḡò, àti béè béè lo)
8	Àwọn Eeşú Èf. 10: 1-20	Ojú ilè ní etikun rẹ. Gbogbo igi, ewéko, àti béè béè lo	Olòrun béèrè pé, "Ìgbà wo ni ó pé tó?" VS 3, Fáraò. Wòn ní sin aféfé ní Íjibiti lábé orúkọ Kneph. VS béèrè pé "Ìgbà wo ni ó pé tó?" VS 7 Fáraò gba èşè, ó sì béèrè fún àdúrà VS 16
9	Òkùnkùn Èkís. 10:21-29	Ilẹ̀ Íjibiti	Oḡó méta Òkùnkùn ní ọsán, idájó yí lòdì sí olòrun oòrùn, Ra; olòrun olórí tí wòn ní jòsin. (Ra tàbí Re, tí a fi ara èniyàn àti orí àwokòtò şe àfihàn rẹ. Àmì pàtàkì - oòrùn disk àti obelisk. Témplì olórí nàà wà ní ilú Heliopolis.
10	Ikú Ọmọ ọdún 11 àti 12 àkókó	Ikú sí àkóbí Íjibiti, ọkùnrin àti eranko.	Farao so pé "È lo mú agbo eran àti ọwọ eran lo sí oríşiríşì àwọn olòrun Íjibiti. 12:12 "Emi yóò pa gbogbo àwọn olòrun Íjibiti run, emi yóò sí lo, emi yóò sí sùre fún mi pèlú. Idájó: Emi ni Olúwa." 12:31-32
Ìparí	Òkun Pupa Èkís. 14:5-31	Ikú gbogbo ogun òmìnira fún Ísírèlì ti Farao <small>Egbé omọ ogun.</small>	Fáraò fúnra rẹ.

### **ÀWỌN ÀLÀYÉ SÍ ÀWỌN ỌLỌRUN ÍGÍPÌTÌ.**

Ìpèyìndà wà, kódà nínú ìjòsìn àwọn ọlọrun èké. Ó şoro fún àwọn èniyàn láti dúró ní ipa ọ̀nà àtijó. Ní àkókó, wòn mọ Ọlọrun tòótó, léyìn nàà wòn dá àwọn ọlọrun tiwọn, léyìn nàà wòn yí agbára tí a fi fún àwọn èdá wọn padà. Àpeere: **Ra** Nínú ètò ìpilẹşè, a kà á sí elédáá àti oluşakóso àgbáyé. Léyìn nàà, Ra di ẹnì tí a so pọ̀ mọ̀ àwọn "ọlọrun pàtàkì" mīràn pàápàá jùlọ. **Àmọ̀n** àti **Horus**. Ìjòsìn Ra jẹ ohun gbogbogbò ju àwọn òrìşà mīràn lo àyàfi **Àwọn Osiris** àti nígbà gbogbo tí a bá n so pọ̀ mọ̀ ìjòsìn **Amun**, **Nòm̀bà**, àti **Şebákì**. Èyí ló mú kí àwọn ètò ìşòkan ti **Amun-Ra.**, **Num-Ra**, àti **Sebek-Ra**; àwọn òrìşà tí a ní jòsin papọ̀.

Şùgbọ̀n **Rawá** léyìn nàà **Ptah**. Ní Íjibiti ìgbàni *itàn àròşo*, Ọkan lára àwọn ọlọrun tó tóbi jùlọ àti ìşáájú tí a şàpèjúwe gégé bí "èdá ayé," baba àwọn ọlọrun àti àwọn èdá ayé yíi, "baba ibèrèpèpè" ni Ptah. A sàbà máa ní hán gégé bí iyá pèlú àwọn àmì àti ẹmí iyè, agbára, idúroşinşin, imọlẹ̀, àti otítọ̀. Ó ní agbára àwọn ọkùnrin àti obinrin nínú rẹ̀, ó sì kà á sí "ọlọrun méjì". Kòkòrò mímọ̀ tó bí ọmọ̀ "*laisi aşoju ti*" Ìbálòpò" ni a gbé lé èjìkà Ptah gégé bí orí rẹ̀. Ní àkókó, "ọlọrun kan" (Ìsìn Monotheism) léyìn nàà, Ìsìn Polytheism, şùgbọ̀n Ptah máa ní wà ní orí "àwọn ọlọrun" nígbà gbogbo. Ohunkóhun tí ó bá fúnni ní iyè yẹ fún ìjòsìn wòn.

**Àwọn Osiris** jẹ ọkan lára àwọn òrìşà ilẹ̀ Íjibiti pàtàkì. Ní ìpilẹşè, òrìşà àdúgbò nàà wà ní àwọn ilú àtijó ti Abydos àti Busiris ní etikun iwọ̀ oòrùn odò Náílì (ní nńkan bí máilì 100 sí gúúsù Tíbésì) níbi tí wòn sin ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ àwọn ọba ilẹ̀ Íjibiti ìgbàni sí. Osiris dúró fún agbára ìşèdá ọkùnrin nínú ìşèdá, ó sì di ẹnì tí a mọ̀ mọ̀ oòrùn tí n wọ̀. Wòn kà á sí alákoóso ìjọba àwọn òkú ní agbègbè ìjìnlẹ̀ tí ó wà ní ìsàlẹ̀ ilà oòrùn. Ó jẹ arákùnrin àti ọkọ̀ sí **Isis**, abo-ọlọrun ayé àti ọ̀şupá. Osiris, gégé bí ọba Íjibiti, ní àwọn èniyàn kan tí wòn jẹ aláilááánú, ó sì kọ̀ wòn ní òfin, ìşẹ̀ àgbè, àti ẹşin. tí arákùnrin rẹ̀ pa Şètò. Set tú òkú rẹ̀ ká, Isis rí òkú nàà ó sì sin ín, ó sì sọ̀ pé ọmọ̀ wòn Horus ni Osiris kan tí a tún bí fún ìgbà díẹ̀ bí. Horus gbẹsan ikú baba rẹ̀ nípa pípa Set, léyìn nàà ó gòkè lo sí itẹ̀. Osiris ní gbé ní ayé òkú gégé bí alákoóso òkú, şùgbọ̀n bí ó tilẹ̀ jẹ̀ pé Horus ni a kà sí orisun iyè tuntun.

Níbi ayeyẹ ọdọdún, wọn pohùnréré ẹkún nílá fún ikú Osiris. A fi àkàrà, oyin, àti tùràrí kún akọ màlúú kan, a fi òróró kún un, a sì dána sun ún. Nígba tí iná nàà n jọ àwọn èniyàn, wọn n sọfọ, ohun tí ó kù nínú ẹbọ nàà ni a jẹ. ejò a pa á bí ère.

Ìbùkún àti iyè dára, şùgbón ibi tún wà ní ayé. Ẹmí ibi kan wà. Òun ni ejò ti a pe **Typhon** Láti ọwọ àwọn ará Gíríkì, àwọn ará Íjíbítì pè é ní Sètèti, ní èdè Hébéru Sátáni.

Set ni ògbònkangí iwà ibi; apàniyàn, ó pa Osiris.

Nínú ìtàn àròsọ àwọn ará Íjíbítì, Horus jẹ ọlórún ọrun, ìmọlẹ, àti iwà rere. Ọkan lára àwọn ọlórún pàtàkì, olùrànlọwọ nílá, ọwọn àwọn ayé. Horus, ọmọ Isis, abo ọlórún işèdá, àti Osiris, ọlórún ilẹ abẹ ilẹ n bọlá fún ẹmí baba rẹ. Léyin tí arákùnrin búburú rẹ Set, ọlórún òkùnkùn àti ibi, pa Osiris, ó gbèsan ikú baba rẹ nípa pípa baba rẹ. Ó n jọsìn jákèjádò Íjíbítì, wọn sába máa n fi Horus hàn gégé bí ọkùnrin tí ó ní orí àşá. Ó jẹ ọlọgbón ìmọlẹ. Ó gun ọkọ ojú omi oòrùn, ó sì fi ọbẹ gún ejò Apopi. Ó tẹ àwọn ọni lábé ẹşè rẹ. Írísí disiki oníyẹ - ó şégun Erinmi. Horus pa àinítijú àti ẹşè run nígba tí wọn bá pè é. Gbogbo aráyé yò nígba tí wọn bá rí oòrùn, wọn sì yin ọmọ Osiris, ejò nàà sì yípadà, ó sì sá lọ. (Horus ni 'Apollo' àwọn ará Gíríkì.)

Àwọn Ọlórún kékeré ti Íjíbítì:

**Thoth**-ọlórún ọşúpá (orí Ibis)

**Mat**-abo-ọlórún otito. Ọmọ rẹ Jakula - ni olórí Anubis.

Èkejì, ẹmí mérin tí a pè ní **Àmi**ni tí ó şe àkóso itójú òkú.

**Chnun**

**Khem**-“Pan” ti Gíríkì.

**Nit**

Ní ríronú nípa àwọn ìtàn àròsọ wònyí, a lè rí bí èniyàn şe şe àwọn ọlórún àní láti ọdò àwọn èniyàn míràn?

Nínú ìtàn Ìjádẹlọ àwọn èniyàn Ísírèlì àti nínú ìtàn àwọn ọlórún Íjíbítì, **agolo a pinnu boya ọkan ọlórún nigégé bío daragégé bílòmíràn ni? Şé ẹsìn Íjíbítì ni? gégé bío daragégé bíti àwọn ará Chad? ọkan isìn nikangégé bío daragégé bíèkejì?**

## TORAH - HÉBÉRÙ

Nínú ilà títèlẹ àkókò wa nínú ibáşepọ Ọlórún pèlú èniyàn, a bèrẹ pèlú işèdá àti ibáşepọ Ọlórún pèlú Ádámù àti Éfà. A lè rí işubú èniyàn láti inú páradísè tí Ọlórún dá fún wọn àti ibèrẹ ẹşè sí Ọlórún. A lè tùmọ ẹşè sí àisí àmì, tàbí pèlú gégé bí işòtẹ sí Ọlórún àti àwọn ohun tí Ó béèrè fún èniyàn. Òfin Ọlórún àkókọ yòò dàbí ẹni tí ó rọrùn láti tẹlẹ àti láti lóye “Ẹ má şe jẹ nínú igi ìmọ rere àti búburú”. Láipẹ agbára ẹgbé kẹta tí a n pè ní Sátáni ba gbogbo aráyé jẹ àyàfi ilà kan ti àwọn baba nílá tí ó yorí sí yíyàn láti ọwọ Ọlórún láti ọwọ ọkùnrin kan tí orúkọ rẹ n jẹ Nóà tí ó şì jẹ olóòótọ sí Ọlórún àti òfin ẹbọ Rẹ. Léyin nàà Ọlórún pa gbogbo àwọn èniyàn búburú ní ayé run pèlú ikún omi, ikún omi, ó sì gba Nóà àti idílẹ Rẹ là.

Ìtàn ìkún omi yíí ni a sọ nínú Bíbélì Mímọ́ nínú ìwé Jénésìsì. A tún rí i nínú Archaeology and History nínú ìtàn Gilgamesh, àti nínú ìtàn àròsọ ti gbogbo ọ̀lájú.

Torah, tí a tún ń pè ní Pentateuch, ni ìpílẹ̀ ìsìn Heberu. Pentateuch ní àwọn ìwé márùn-ún àkókọ́ nínú Bíbélì, èyí tí ó tẹ̀lé ara wọn ni Genesisi, Eksodu, Lefitiku, Númerì, àti Deuteronomy. Pentateuch gbé ìtàn tí ń bá a lọ kalẹ̀ láti ìṣẹ̀dá tí tí dé ikú Mose àti ìmúrasílẹ̀ àwọn ènìyàn tí ó ti ọ̀dọ̀ baba ńlá Israẹ̀lì jáde wá, láti wọ̀ ilẹ̀ Kenaani gégé bí Ọ̀lọ̀run ti ṣẹ̀lẹ́rì fún wọn àti bí Ọ̀lọ̀run ẹ̀ ń ṣàkóso wọn.

Nígbà tí Ádámù àti Éfà, àwọn ènìyàn àkókọ́ ẹ̀ sí Ọ̀lọ̀run, ijìyà ẹ̀ṣẹ̀ yẹn ni ikú. Ádámù mò pé ọ̀un ti ẹ̀, ó sì mò pé ọ̀un wà ní ìhòhò. Ó gbìyànjú láti fi ewé ọ̀pòtọ́ tí a hun pọ̀ bo ìhòhò náà. Ọ̀lọ̀run nínú àánú Rẹ̀ pèsè ẹ̀ranko kan láti pèsè 'aṣọ awọ' tí ó sì fi bo ẹ̀ṣẹ̀ wọn. Ọ̀lọ̀run pèsè ẹ̀bọ ẹ̀ranko àkókọ́ láti dáàbò bo ènìyàn kúrò nínú iyàsọtọ́ kúrò lọ̀dọ̀ Ọ̀lọ̀run àti ikú ẹ̀mí tí ó yorí sí, nípa títà ẹ̀jẹ̀ ẹ̀ranko yíí sílẹ̀. Ọ̀lọ̀run béèrè fún ẹ̀bọ ẹ̀ranko láti jọ̀sìn fún Un gégé bí a ti sọ nínú ìtàn ẹ̀bọ Kèèni àti Ébẹ̀lì. Ọ̀lọ̀run tún ṣẹ̀lẹ́rì pé irú ọ̀mọ̀ Ábúrahámù, Ísàkì, àti Jákọ̀bù, (Ísírẹ̀lì) yóò mú ayé wá gégé bí olùgbàlà kúrò nínú ẹ̀ṣẹ̀ ènìyàn, yóò sì jẹ́ kí ènìyàn padà wá, tàbí kí a sọ wọn di pípé, níwájú Ọ̀lọ̀run lẹ̀kẹ̀kan sí i.

Léyìn ìkún omi àti àtúngbé ilẹ̀ ayé láti ọ̀wọ̀ àwọn ọ̀mọ̀ Nóà, ìbáṣepọ̀ Ọ̀lọ̀run pẹ̀lú aráyé tún kan ẹ̀ṣẹ̀ ènìyàn àti ipinya sí orílẹ̀-èdè àti èdè gégé bí a ẹ̀ kọ ọ̀ sínú ìtàn kíkọ̀ Ilé Gogoro Bábéli, èyí tí ó rú ọ̀fin Ọ̀lọ̀run láti 'tún ilẹ̀ ayé kún'. Ènìyàn ti bèrẹ̀ sí í kọ̀ àwọn ilú ńláńlá, wọn sì ń bọ̀wọ̀ fún ènìyàn, wọn sì ń gbàgbé Ọ̀lọ̀run.

Ọ̀lọ̀run yan ọ̀kúnrin olódodo, ṣùgbọ̀n kíí ẹ̀ni pípé, láti gbé irú-ọ̀mọ̀ obìnrin náà láti inú ilé rí nínú Jénésìsì kẹ̀ta, ó sì ṣẹ̀lẹ́rì fún ọ̀mọ̀ rẹ̀ Ísàkì, àti ọ̀mọ̀-ọ̀mọ̀ rẹ̀, Jákọ̀bù, pé àwọn náà ni yóò gbé irú-ọ̀mọ̀ ilé rí náà. Láti ìran Ísírẹ̀lì, Júdà ni yóò tẹ̀síwájú láti ìran dé ìran títí dé Dáfídì, àti ní ìkẹyìn títí dé Jẹ́sù, láti ọ̀dọ̀ iyá rẹ̀ Màríà, ẹ̀ni tí ó jẹ́ ti irú-ọ̀mọ̀ yíí.

Àwọn ìwé Májẹ̀mù Láéláé láti Jósùà sí Máláki tẹ̀lé àwọn ìrìnàjò ìran yíí, wọn sì kọ̀ àwọn àṣọtẹ̀lẹ̀ Olùgbàlà tí ń bọ̀ sílẹ̀. Àwọn ìwé wònyí tún sọ nípa ìkúnà àwọn ènìyàn Ísírẹ̀lì tí wọn kúnà láti dúró ṣinṣin sí Ọ̀lọ̀run, ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ ọ̀nà tí wọn gbà ṣòtẹ̀ sí I, àti bí wọn ẹ̀ tẹ̀lé àwọn ọ̀lọ̀run miiran ti àwọn abòrìṣà tí wọn ń gbé ní àyíká wọn. Ní ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ ọ̀nà àti ìgbà, wọn padà sí Ọ̀lọ̀run, wọn sì padà sí ìsìn Rẹ̀, wọn sì tẹ̀lé àwọn àṣẹ̀ Rẹ̀, ṣùgbọ̀n nígbèyìn-gbéyìn, gégé bí a ti ṣòtẹ̀lẹ̀, wọn mú wọn lọ̀ sí ìgbẹ̀kùn nítorí kíkọ̀ àwọn àṣẹ̀ Ọ̀lọ̀run sílẹ̀. Léyìn àkókò ìgbẹ̀kùn ní ilẹ̀ àjẹ̀jì, ìpadàbò àwọn ènìyàn náà wáyé, àti ìpadàbò sí Ọ̀lọ̀run fún ìgbà díẹ̀.

Àwọn kúlẹ̀kúlẹ̀ ìtàn yíí tí ó jẹ́ ẹ̀sìn tòótọ́ ti Ọ̀lọ̀run tòótọ́ kan ṣòṣo ni a fún ní Májẹ̀mù Láéláé bó tilẹ̀ jẹ́ pé a kò ṣètò ìtòlẹ̀ṣẹ̀ṣẹ̀ àwọn ìwé náà gégé bí àkókò tí wọn tẹ̀lé. Ó yẹ́ kí a kíyèsí pé nígbà tí Ọ̀lọ̀run ti yan ilà ìdílẹ̀ Ábúrahámù láti gbé irú ọ̀mọ̀ Olùgbàlà, àwọn wònyí kí í ẹ̀ àwọn ènìyàn tí ó jẹ́ olóòótọ́ sí Ọ̀lọ̀run nìkan. Ábúrahámù fúnra rẹ̀ gba Melkisedeki gégé bí ọ̀ba àti àlùfàà Ọ̀lọ̀run Ọ̀gá-ògo; Mósè fẹ̀ ọ̀mọ̀bìnrin àlùfàà Mídíáni; Nebukadinesàri, Ọ̀ba Bábilónì ni a fi hàn, ó sì jẹ̀wọ̀ agbára àti ọ̀lá ńlá Ọ̀lọ̀run Ọ̀gá-ògo; a rán Jónà lọ̀ sí Nínéfè láti wàásù ìrò̀núpìwàdà, àwọn ènìyàn ibẹ̀ sì ronúpìwàdà, wọn sì jẹ̀wọ̀ Ọ̀lọ̀run.

Ìtàn ìsìn yíí àti àwọn ọ̀kúnrin tí ó wà nínú ètò ìràpadà Ọ̀lọ̀run mú wa la ìgbẹ̀kùn Íjìbítì àti ijádelọ́ kúrò ní Íjìbítì, ìṣẹ̀gun ilẹ̀ tí Ọ̀lọ̀run ti ṣẹ̀lẹ́rì fún wọn ní Kénááni, jìjà tó ń bá a lọ̀ láàárìn àwọn ènìyàn Ísírẹ̀lì àti àwọn aláduùgbò wọn, àti ìgbà gbogbo.

ijosin awon olurun miiran ati ipadabò won sí Olurun Orun, kíkọ ijoba náà ní àkókò awon oba Dáfídi àti Sólómónì, ijoba tí a pín sí méjì, iparẹ awon ijoba, àti ifisilẹ àti itusilẹ léyìn náà. Itàn Oba Ísírèlì àti Júdá ni a so nípa isòtító won àti titẹlẹ awon aṣe Olurun. Yálà awon Oba wònyí wẹ ilẹ náà mọ kúrò lówọ awon olurun awon kẹfẹrì, tàbí bóyá awon fúnra won jẹ Oba búburú ni a so ní kíkún. Gbogbo ẹṣẹ awon oba wònyí ni a tú síta, àní ẹṣẹ Oba Dáfídi, ẹni tí ó jẹ èniyàn bí ọkàn Olurun.

Awon òfin àti aṣe tí a fún awon èniyàn Olurun ni a fún Mósè láti ibèrẹ pẹlú awon Òfin Mewàá tí a kọ sínú Ẹkísódù 20, pẹlú awon òfin ijosin, ilera àti iwènumọ, awon ikálówọ oúnjẹ, awùjọ, iwà rere àti iwà ọdaràn. Ẹyà àti awon ọmọ Léfi, ọmọ Ísírèlì, ni a gbé kalẹ, awon aṣà àti àlùfáà sì ni a gbòdò máa ṣe. Awon òfin wònyí ni a kọ sínú iwé Ẹkísódù, Léftíkù, Númerì, àti tí a tún kọ sínú iwé Deuteronomi.

Awon wòlì fi ipè fún ipadabò sí Olurun hàn nígbà tí awon èniyàn náà ṣìnà, won n sọ àṣotẹlẹ nípa iparun tí n bọ nítorí pé awon èniyàn kò fetí sí awon wòlì Olurun, àti àṣotẹlẹ awon kúlẹkúlẹ nípa Olùgbàlà tí a ṣelẹrì, nípa igbà tí yòò dé, ibi tí a ó ti bí I, ohun tí awon ànímọ Rẹ yòò jẹ, àti àní ijìyà àti ikú Rẹ gégé bí ẹbọ fún ẹṣẹ ayé. Awon àṣotẹlẹ wònyí ni a kọ sílẹ ní ọpọ igbà nínú Májẹmú Tuntun gégé bí a ti parí won nípasẹ ibí Jesu, iyè, ikú, àti àjìnde kúrò nínú òkú.

Ẹrì wà pé awon èniyàn kan wà tí won ti n tẹsíwájú láti jẹ olóòótọ sí ẹsin Héberù bí àkókò ọdún ṣáájú Kristi (Ṣáájú Kristi tàbí kí àkókò Kristeni tó parí) àti àkókò àkókò AO (CE - àkókò Kristeni) ti bèrẹ. Nínú Lúùkù orí kííní, Sakariah àlùfáà kan tí a mẹnù kàn, àti Elisabeth iyàwó rẹ, jẹ olódodo níwájú Olurun. A mẹnù kan Josefu àti Maria, a sì sọ pé Maria jẹ ẹni tí Olúwa fẹràn gidigidi. Won pe Korneliu ní ọkùnrin olùfokànsin àti ẹni tí ó bèrù Olurun, gégé bí a ti kọ ọ sílẹ nínú Ìṣe Awon Aposteli, orí kẹwàá. Nínú Ìṣe Awon Aposteli, orí kejo, ọkùnrin kan láti Etiopia, ọkùnrin kan tí ó ní aṣe nílá lábẹ Ayaba awon ará Etiopia, wá sí Jerusalemu láti jòsin, a sì rí i tí ó n ka iwé Isaiah, wòlì Olurun.

Èyí ni ẹsin tòótọ ti Olurun, kò sì sí ẹsin miiran tó dógba pẹlú rẹ, nítorí pé èyí ni ẹsin tí Olurun tòótọ àti mímọ kan soṣo gbé kalẹ tí ó sì tọ dàgbà. Ète rẹ ni láti dáàbò bo irú ọmọ Olùgbàlà àti awon òfin àti aṣe, mímú orílẹ-èdè kan papọ, awon wòlì, Tóra àti awon iwé, awon àlùfáà àti ètò isin, ṣiṣe papọ láti ṣe èyí.

Nígbà tí àkókò náà pé gégé bí awon wòlì ti kọ ọ, a bí Olùgbàlà sí ayé yíí, ó gbé igbésí ayé pípé, ó kéde ara rẹ nípa isẹ iyanu àti àmì, ó kọ awon ọmọ-èyìn rẹ, ó kọ sílẹ gégé bí a ti sọtẹlẹ, a sì kàn án mọ àgbélébùú, ó jí dide kúrò nínú òkú, ó sì gòkè lọ sí ọrun. Isẹ iranṣe náà parí! Léyìn igòkè rẹ, awon ọmọ-èyìn rẹ dá ijọ rẹ sílẹ, àní àti ète fún ẹsin Héberù sì pé.

Gbogbo iwé mímọ àti àṣotẹlẹ tí ó n sọrọ nípa ijoba Kristi ní àkókò Heberu, gbogbo iwé mímọ ṣáájú Ìṣe Awon Aposteli orí 2 ní idásilẹ ijọ (Ìjoba), n sọrọ nípa rẹ gégé bí ọjọ iwájú. Gbogbo iwé mímọ léyìn Ìṣe Awon Aposteli 2 n sọrọ nípa rẹ gégé bí ó ti wà. Nínú **Dáníelì 2:44A** sọ àṣotẹlẹ náà pé a ó gbé Ìjoba náà kalẹ. **Mátíù 3:1-2**, Jòhánù Onítẹbomi rí i pé ó n wàásù pé Ìjoba ọrun sún mólé. **Mátíù 16:18 àti 19** Jesús sọ "*Èmi yòò kọ ijọ mí*" sí fún Peteru ní èbùn "*awon bọtini si Ijoba Orun*"; Ìjọ Olúwa àti ijoba Rẹ ni a mẹnù kàn gégé bí ọkàn àti kan náà. Nínú **Kólósè 1:13a** ka pe Baba, (Olurun) "*ti mu wa pada si ijoba Ọmọ Rẹ ọwọ*" Èyí jẹ àkókò àtijọ, èyí tùmọ sí wípé ó ti parí, kí ṣe isẹlẹ ọjọ iwájú.

Òfin ẹ̀sin Héberù ti parí ète rẹ̀, a sì kàn án mọ̀ àgbélébùú Kristi. **Kólósè 2:14** "Ó pa iwé òfin tí ó lòdì sí wa rẹ̀, ó sì mú un kúrò lójú ọ̀nà, ó sì kàn án mọ̀ àgbélébùú rẹ̀." **Galatia 3:16** tí dé òpin orí náà, ọ̀lòrun ilé, òfin, àti ìgbàgbọ̀ tuntun nínú Kristi dáadáa. Àwọn àkójopọ̀ láti inú ẹ̀sẹ̀ yìí ni a kà. "Nítorí náà, fún Ábúrahámù àti fún irú ọ̀mọ̀ rẹ̀ ni a ti ẹ̀ ilé náà" ìrugin kan- "èyí tí í ẹ̀ Kristi. Èyí ni mo wí pé, Ọ̀lòrun ti fi idí májẹ̀mú múlẹ̀ tẹ̀lẹ̀ nínú Kristi, òfin, tí ó wà léyìn ọ̀dún 430, kò le sọ ọ̀ di aláilágbára, kí ó má ba à sọ ilé rí di aláilágbára, nítorí bí ogún bá jẹ̀ ti òfin, kí í ẹ̀ ti ilé rí mọ̀: sùgbọ̀n Ọ̀lòrun ti fi fún Ábúrahámù nípa ilé rí. Kí ló dé tí ó fi ń ẹ̀sẹ̀ fún òfin? A fi kún un nítorí ẹ̀sẹ̀. **títí dí igba naairugbin ye kí ó wá** Àwọn tí a ẹ̀ ilé rí fún; àwọn àngẹ̀lì sì ti fi àşẹ̀ lélé fún ní ọ̀wọ̀ alárinà kan. Njẹ̀ alárinà kí í ẹ̀ alárinà ẹnìkan, sùgbọ̀n Ọ̀lòrun kan soşo ni. Sùgbọ̀n iwé mímọ̀ ti parí gbogbo nńkan lábé ẹ̀şẹ̀, kí a lè fi ilé rí nípa ìgbàgbọ̀ nínú Jesu Kristi fún àwọn tí ó gbàgbọ̀. Sùgbọ̀n kí ó tó di ìgbàgbọ̀, kí a tó fi ìgbàgbọ̀ fún wọn. wá, A pa wa mọ̀ lábé òfin, a sì sé wa mọ̀ títí di ìgbàgbọ̀ tí a ó fi hàn léyìn náà. **òfin ni olùkó ilé-èkó wa láti mú wàwasí Kristi, kí a lè dá wa láre nípa ìgbàgbọ̀.** Sùgbọ̀n léyìn náà ìgbàgbọ̀ níwá, **A kò sí lábé olùkó ilé-èkó mọ̀.** Nítorí gbogbo yín ni ọ̀mọ̀ Ọ̀lòrun nípa ìgbàgbọ̀ nínú Kristi Jészù: Nítorí gbogbo yín tí a ti bamitiisi sínú Kristi ti gbé Kristi wò."

Nínú **2 Tímóti 2:15** ó wí pé, "Kó láti fi ara rẹ̀ hàn ní ẹnì tí a tẹ̀wọ̀gbà fún Ọ̀lòrun, ọ̀şíşẹ̀ tí kò nílò itijú, tí ó ń pín ọ̀rọ̀ ọ̀títọ̀ lónà títọ̀." Ó ẹ̀ pàtàkì nígbà tí a bá ń wo àwọn ẹ̀sin láti fi àkókò tí Ọ̀lòrun ń bá ènìyàn lò sọkàn. Àwọn àkókò ìşáájú nínú Bíbélì sọ nípa ìbáşepọ̀ Ọ̀lòrun pèlú àwọn baba ńlá, (Àwọn olórí idílẹ̀) Léyìn tí a ti fi òfin Mósè múlẹ̀ pé àwọn ènìyàn yóò gbé lábé òfin yẹn gégé bí a ti ọ̀lòrun rẹ̀ nínú Májẹ̀mú Láéláé (májẹ̀mú), Àwọn iwé ìşáájú nínú Májẹ̀mú Tuntun sọ nípa ìgbésí ayé Jészù Kristi tí ó gbé lábé òfin Mósè. Idásílẹ̀ ijọ Kristi bẹ̀rẹ̀ nínú Işẹ̀ Àwọn Aposteli 2 àti iyókù Májẹ̀mú Tuntun ni a kọ̀ láti fi idí àti pèsè àwọn ilàna ijọ Rẹ̀ múlẹ̀. Àwọn èkọ̀ tí a rí nínú àwọn lẹ̀tà wònyí tí àwọn Aposteli àti Àwọn Ọ̀mọ̀-èyìn Kristi kọ̀ ni ohun tí ó gbọ̀dọ̀ di ti ijọ Lóníí. Òfin Kristi àti àwọn àşẹ̀ tí a fúnni nínú Májẹ̀mú Tuntun kò tí í yí padà. Júúdà ẹ̀şẹ̀ kẹ̀ta sọ fún àwọn Kristeni "pé kí ẹ̀ máa jà gidigidi fún ìgbàgbọ̀ tí a fi fún àwọn ènìyàn mímọ̀ lẹ̀kẹ̀kan," ó sì tẹ̀síwájú láti kilò fún wa pé àwọn ènìyàn yóò wá ba ìgbàgbọ̀ jẹ̀, àní sé Olúwa Ọ̀lòrun kan soşo; àti Olúwa wa Jészù Kristi" Àpósítélì Pọ̀lù kilò ní ọ̀pọ̀ ìgbà pé àwọn kan yóò wà tí yóò yí Ìhìnre Jészù Kristi padà. Nínú **Gálátíà 1:6-9** kọ̀, "Mo ẹ̀ kà yé fi pé o jẹ̀ni kiakiakuro lođo ẹniti o pè nyin sinu ore-ọ̀fẹ̀ Kristi si ihinre miran; eyiti o jẹ̀nikí í ẹ̀ elómíràn; sùgbọ̀n ó wàdiẹ̀ ninu tí ó ń yọ̀ yín lẹ̀nu, tí ó sì ń fẹ̀ yí ìhìnre Kristi po. **Sùgbọ̀n bí àwa tàbí ángẹ̀lì láti ọ̀run bá wàásù ìhìnre miíràn fún yín..Jé kí ó jẹ̀ ẹnì ègún.** Gégé bí a ti sọ tẹ̀lẹ̀ pé, bẹ̀ẹ̀ ni o sọ Mo tún sọ pé, Bí ẹnìkẹ̀ni bá wàásù ìhìnre miíràn fún yín ju èyí tí ẹ̀ gbà lọ̀, kí ó di ẹnì ègún."

Njẹ̀ ẹ̀sin miíràn tó dára tó ìhìnre Jészù Kristi? Njẹ̀ ijọ tàbí àjọ isìn miíràn tó dára tó ijọ Jészù Kristi? Njẹ̀ ẹ̀sin miíràn tó tẹ̀lẹ̀ ilé rí Ọ̀lòrun gégé bí ijọ Májẹ̀mú Tuntun ẹ̀ ń tẹ̀lẹ̀? Njẹ̀ ẹ̀sin kan tó dára tó òmíràn? Njẹ̀ ẹ̀sin miíràn ń ẹ̀lérí iyè ànìpẹ̀kun pèlú Ọ̀lòrun níbí àti ní ọ̀jọ̀ iwájú? Njẹ̀ ẹ̀sin miíràn ń fúnni ní àlàáfíà nínú àti ìbùkún ilé rí Ọ̀lòrun gégé bí isìn Jészù Kristi ẹ̀ ń ẹ̀?

A kò nílò ẹ̀sin Héberù mọ̀, bẹ̀ẹ̀ ni a kò tẹ̀lẹ̀ e mọ̀. Ẹ̀sin Kristeni ti rọ̀pọ̀ rẹ̀. Ẹ̀sin Júú kò tẹ̀lẹ̀ e mọ̀, kò sì tẹ̀lẹ̀ àşà, ẹ̀bọ̀, ọ̀jọ̀ àşè, tàbí işẹ̀ àlùfáà ti ẹ̀sin Héberù mọ̀.

## Èsìn Híndù

**Hinduism** Ó padà sí n̄kan bí ọdún 2000 ọ́ájú kí Ábúrámù tó bí Jèsù. Ó bèrè ní Índià. Wọn sì n̄ ẹ é lónií ní Índià, Ìlà Oòrùn àti Gúúsù Áfíríkà, Gúúsù Ìlà Oòrùn Éṣià, Ìlà Oòrùn Indies, àti àwọn kan ní England àti Amérikà. Èsìn Híndù jẹ èsìn pàtàkì kan lágbàáyé pèlú ọ̀pọ̀ àwọn ọ̀mọ̀lẹ̀yìn.

Ní n̄kan bí ọdún 1500 ọ́ájú Sànmáni Kristeni, ní àkókò Mósè, wọn ní ipa lóri “àwọn ọ̀lọ̀run” àti ní ọ̀rúndún kẹfà ọ́ájú Sànmáni Kristeni, èsìn Búdà ní ìbáṣepọ̀ pèlú èsìn Híndù. Ní gbogbo àkókò, ó ti gba àwọn apá kan nínú ọ̀pọ̀ èsìn, ó sì ní onírúurú igbàgbọ̀ àti iṣe. Ó n̄ fa ohunkóhun tí gbogbo èniyàn gbàgbọ̀ àti tí wọn ti ẹ, ó sì ti di ètò àwùjọ̀ tí ó tàn ká gbogbo apá igbésí ayé. Ìsìn Híndù ni a n̄ pè ní ohun tí àwọn èniyàn n̄ ẹ, dípò ohun tí wọn n̄ rò. Àwọn àṣà díẹ̀ ni gbogbo èniyàn n̄ ẹ.

Ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ àwọn Híndù ló n̄ jọ̀sìn abo-ọ̀lọ̀run Shiva, Vishnu, tàbí Devi, ẹ̀gbon wọn tún n̄ jọ̀sìn ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ àwọn abo-ọ̀lọ̀run kéékèkè miiran tí ó jẹ̀ ti idílẹ̀ tàbí abúlẹ̀ kan pàtó.

Wọn n̄ jọ̀sìn àwọn ọ̀lọ̀run pàtàkì kan, gégé bí àwọn ará Íjibítì náà sì ní onírúurú ọ̀lọ̀run kéékèkè. Àfọṣe àti igbàgbọ̀ nínú àtúnwáyé ẹ pàtàkì sí èsìn yí. Àwọn èniyàn ni a bí sínú àwọn kilasi, wọn sì ní láti gbìyànjú láti dé ipò tó dára jù nígbà tí wọn bá tún wà láàyè. Wọn tún lè padà wá gégé bí ẹranko tàbí ewéko, tàbí gégé bí ohun alumóni.

Àwọn Híndù gbàgbọ̀ pé àgbáyé jẹ̀ àgbáyé nílá kan tí a sé mọ̀, nínú àgbáyé yí ni àwọn ọ̀run tí ó wà ní iṣọkan, ọ̀run àpáàdì, ọ̀kun, àti àwọn kóntínèh̀tì wà, àti dájúdájú, Índià ní àárín gbùngbùn. Àkókò máa n̄ bàjẹ̀ ní àkókò, ó n̄ lẹ̀ láti igbà àgbáyé wúra, nípasẹ̀ àkókò méjì ti iwà rere tí n̄ dínkù, sí àkókò isinsinyí. Àkókò máa n̄ yípadà, àti ní ọ̀pin ọ̀jọ̀ kọ̀ọkan, iná àti ìkún omi pa àgbáyé run, àti igbà àgbáyé tuntun bèrẹ̀. Igbésí ayé èniyàn tún máa n̄ yípadà. Lẹ̀yìn ikú, ọ̀kàn fi ara sílẹ̀ ó sì máa n̄ tún bí ní ìrísí miiran, èniyàn, ẹranko, ewébè, tàbí ohun alumóni. Dídára igbésí ayé ní ìbì tuntun ni a ti pinnu nípasẹ̀ ànfaànì tàbí àbùkù tí ó wá láti inú gbogbo iṣe tí ọ̀kàn ti ẹ ní igbésí ayé rẹ̀ àtijọ̀.

Àwọn iwé wọn, tí a pè ní 'Epics', jẹ̀ láti ọdún 200 ọ́ájú Sànmáni Kristeni sí ọdún 500 lẹ̀yìn ikú Kristi. Àwọn orin yìn kan wà tí a kọ̀ ní n̄kan bí ọdún 1300 sí 1000 ọ́ájú Sànmáni Kristeni sí àwọn ọ̀lọ̀run kan tí a ẹ̀ ní ló lónií. Iwé ẹ̀kọ̀ kan wà fún ẹ̀bọ̀ àti iwé àfọṣe kan tí a fi kún ní n̄kan bí ọdún 900 ọ́ájú Sànmáni Kristeni. Àwọn iwé kan wà lóri àwọn àṣàrò̀ ijìnlẹ̀ àti ìmọ̀ ọ̀gbon orí nípa itumọ̀ wíwà àti iṣẹ̀dá àgbáyé.

Àwọn Veda; àwọn iwé àtijọ̀ wònyí ni àṣe àkókò fún gbogbo àwọn Hindu tí a kà sí ohun tí a ti gbọ̀ láti ọ̀dọ̀ àwọn ọ̀lọ̀run. Smriti, 'Ohun tí a rántí' ni a fi ẹnu pa mọ̀. Kò sí ìkàlèwò láti ẹ àwọn iyàtò, àtúnso ọ̀rò, tàbí pe Smriti níjà. Àwọn ìtàn tàbí ìtàn miiran wà tí a kọ̀ ní àwọn ọ̀jọ̀ tí ó pé díẹ̀, bóyá láàrín ọdún 300 ọ́ájú Sànmáni Kristeni àti ọdún 300 lẹ̀yìn ikú Kristi.

Ègbé m̀eta ni ó wà (Brahman) - àwọn àlùfáà, jagunjagun, àti gbogbo èniyàn. A fi ègbé kẹrin kún un ní n̄kan bí ọdún 600 ọ́ájú Sànmáni Kristeni, 'eni tí ó gbajúmọ̀' tí ète rẹ̀ ni láti tú sílẹ̀ kúrò ní àwọn ìpele tí àwọn yòókù ní gégé bí àfojúsùn àti gbèsè. Brahman dúró fún àlùfáà tí ó n̄ sọ̀rọ̀ pèlú agbára àgbáyé.

Vishnu ni ọ̀lọ̀run gíga jùlọ̀, láti inú ifun rẹ̀ ni lotus ti jáde, tí ó bí ẹ̀lédàá tí a n̄ pè ní Brahma. Vishnu dá àgbáyé, ó ya ọ̀run àti ayé sọ̀tò. Ó ti gbà á là ní ọ̀pọ̀ igbà. Wọn n̄ jọ̀sìn rẹ̀ ní onírúurú ìrísí ara, bíi ẹja, ijàpá, tàbí ẹ̀lédè. Àwọn ìrísí miiran ni ara, kìnniún tí èniyàn ẹ, Búdà, àti àwọn kan tí wọn jẹ̀ akoni èniyàn ní àkókò. Àwọn ọ̀lọ̀run àti abo-ọ̀lọ̀run wà.

## Ìbèèrè wa ni pé, "Níbo ni èyí ti wá?"

Ní nńkan bí ọdún 2000 ńáájú kí á tó bí Jészù, àwọn èniyàn kan wà ní agbègbè tí a ń pè ní Índià báyií tí a ń pè ní 'Ìlànà Vedic'. Ní nńkan bí ọdún 1500 ńáájú kí á tó bí Jészù, àwọn èyà IndoAryan gbógún tí Índià wọn sì mú àwọn ọlọrun wọn ti ilẹ̀ Yúróòpù wá pèlú iwà jagunjagun, tí ó jẹ̀ ti ayé, síbè tí ó jẹ̀ ti ẹ̀sìn. Nígba tí ó fi di ọ̀rúndún kẹfà ńáájú kí á tó bí Jészù, ẹ̀sìn Búdà bèrè sí í ní íbáşepọ̀ pèlú ẹ̀sìn Híndù.

Kò sí íbáşepọ̀ kankan pèlú 'irú-ọmọ obinrin' inú iwé Jénésìsì níbí, kò sí olùgbàlà tí a şèlérí, àti pé iyè léyìn ikú jẹ̀ àdéhùn fún àwọn igbésí ayé àtijọ̀, síbè kò sí ìrántí igbésí ayé àtijọ̀ láti gbé ìmọ̀ kalẹ̀ nípa ohun tí ó gba láti jèrè igbésí ayé léyìn ikú tí ó dára jù. Ẹ́rí kan náà wà nípa ìsìn tí a gbé kalẹ̀ lórí işẹ̀ ẹni-kẹta náà, àti ogun àwọn áńgẹ̀lì tí ó ti şubú tí wọn tẹ̀lẹ̀ e.

Nínú létà kékeré rẹ̀, Júúdà sọ fún wa pé a gbódò "*jijà gidigidi fún igbàgbọ̀ tí a ti fi fún àwọn èniyàn mímọ̀ nígbà kan rí, nítorí àwọn èniyàn kan wà tí wọn yọ̀ wọlé láimọ̀mọ̀, àwọn tí a ti yàn láti igbà àtijọ̀ sí idájọ̀ yí, àwọn aláiwà-bí-Ọlọrun, tí wọn ń yí oore-ọfẹ̀ Ọlọrun padà nínú iwà wòbià, tí wọn sì ń sẹ̀ Olúwa kan soşo náà, àti Olúwa wa Jészù Kírísítì. Nítorí náà, èmi yóò rán yín létí, bí ó tilẹ̀ jẹ̀ pé ẹ̀ ti mọ̀ èyí rí, pé Olúwa náà, Léyìn tí ó ti gba àwọn èniyàn náà là kúrò ní ilẹ̀ Íjíbítì, léyìn náà ó pa àwọn tí kò gbàgbọ̀ run. Àti àwọn áńgẹ̀lì, tí kò pa ipò àkókọ̀ wọn mọ̀ şùgbọ̀n tí wọn fi ibùgbé wọn sílẹ̀, ó ti fi wọn pamọ̀ sínú ẹ̀wọ̀n ànínpèkun lábẹ̀ òkùnkùn tí tí dé idájọ̀ ọjọ̀ ńlá náà. gégé bí Sódómù àti Gòmórà, àti àwọn ilú tí ó yí wọn ká pèlú, wọn fi ara wọn fún agbèrè, wọn sì ń tọ ara àjẹ̀jẹ̀ léyìn, wọn kóríra àwọn ọmọ-aládé, wọn sì ń sọrọ̀ búburú sí àwọn ọlọ́lá. Şùgbọ̀n Máíkẹ̀lì olórí áńgẹ̀lì, nígbà tí ó ń bá Bilísì jà nípa òkú Móşè, kò jẹ̀ kí ó fi ẹ̀sùn kàn án, şùgbọ̀n ó wí pé, "Olúwa bá ọ wí." Şùgbọ̀n àwọn wọnyí ń sọrọ̀ búburú sí ohun tí wọn kò mọ̀, bí kò şe ohun tí wọn mọ̀ nípa ti ara. gégé bí Àwọn ẹranko aláiláàánú, nínú àwọn nńkan wọnyẹn ni wọn ń ba ara wọn jẹ̀ ẹgbé fún wọn! Nítorí wọn ti rìn ní ọ̀nà Kaini, wọn sì ti fi ojúkòkòrò sáré tẹ̀lẹ̀ àşişe Balaamu fún èrè, wọn sì şègbé nínú èrè Kore."*

Işẹ̀ Bilísì wà níbi gbogbo nínú ìsìn, síbè a gbódò şọra nígbà tí a bá ń şàtúnnyèwò onírúurú ìsìn tí a kò fi ẹ̀sùn kan, tàbí şe idájọ̀ tí kí í şe tiwa láti şe. Tí Máíkẹ̀lì olórí áńgẹ̀lì kò bá ní fi ẹ̀sùn kan Bilísì, ó sàń kí a má şe bèè pèlú. A lè rí işẹ̀ rẹ̀, àpẹrẹ̀ rẹ̀ nípa şişe àkóso àwọn èniyàn bíi Kéèni, ti Sódómù àti Gòmórà, àti gbogbo ìsìn ayé ní ojú ọ̀nà tí ó lòdì sí Ọlọrun, tí ó ń yí òtítọ̀ àtijọ̀ àti àşẹ̀ Ọlọrun padà bí ó ti şe pèlú Ádámù àti Éfà; tí ó ń pèsè àwọn ọlọrun miíràn àti ọ̀fin igbésí ayé, yóò mú wa jìyà ẹ̀san iná ànínpèkun pèlú.

**Àşàrò Àtijọ̀** Ẹ̀sìn kan tí ó dá lórí ẹ̀sìn Hindu ni. Maharishi Mahesh ló dá a sílẹ̀ ní ọdún 1959 ní California. Olú ilẹ̀ işẹ̀ rẹ̀ wà ní Washington, DC USA. Ó lo àwọn iwé Hindu àti iwé náà, 'Science of Being and the Art of Living', àti àwọn iwé miíràn tí olùdásílẹ̀ kọ.

Bakannaa da lori ẹkọ Hindu ni **Hare Krishna**, Ìyàtò ẹ̀sìn tí AC rí. Swami Bhaktivedanta Prabhupada. Wọn dá ìyàtò náà sílẹ̀ ní ọdún 1965 ní New York, NY USA. Prabhupada pín iwé ìròyìn 'Back to the Godhead', àwọn àlàyẹ̀ rẹ̀ lórí àwọn iwé mímọ̀ Hindu.

Ìbèèrè wa ni "**Şé ẹ̀sìn kan dára bí òmíràn?**" Ẹ̀sìn Híndù dára bí ti àwọn ẹ̀sìn tí wọn ń şe ní Kálídià àti Íjíbítì? Ọpọ̀lopọ̀ ẹka ìsìn àwọn aláwọ̀-đúđú àti àwọn ọlọrun jọra níbí. Dájú dájú, wọn fi àwọn èya diẹ̀ kún un, şùgbọ̀n şé ìsìn yí dára tó ohun tí a nílò láti rí iyè ànínpèkun pèlú Ọlọrun?

